

and the brilliance of its poems combined with profound national character and folk motives as indispensable parts of Shevchenko's poetic language.

Two volumes edition of "Taras Shevchenko in critics" by O. Boron and M. Nazarenko has appeared as one of the most notable accomplishments in Shevchenko studies (edited by Hrabovych). The first volume features comprehensive live edition of reviews of Shevchenko's poetry and paintings.

Keywords: Taras Shevchenko, "Kobzar", verse, language, criticism.

УДК 821.161.2-1.09Шевченко:821.161.2-94(477.46)

А. О. Гудима, канд. філол. наук, асист.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ
hudyma_annia@ukr.net

ОБРАЗ ЧИГИРИНА В ПОЕЗІЯХ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА ТА В "ІСТОРІЇ РУСІВ"

Досліджено образ Чигирин, столиці Української Гетьманської держави, в поезіях Т. Шевченка та в "Історії Русів", з'ясовано значення цього образу в Шевченкових творах.

Ключові слова: поетичний образ-символ, топоніміка козацької України, авторська історіософія.

Образ Чигирин в поезії Т. Шевченка є надзвичайно вагомим, оскільки Чигирин, найбільш вживаний поетом топонім, згадується 23 рази на сторінках поеми "Гайдамаки", "Чигрине, Чигрине...", "Великий льох", "Хустина", "Княжна", "У неділеньку у святую..." та "Заступила чорна хмара...". Окрім того, друга збірка поета, видрукувана 1844 р., носить назву "Чигиринський Кобзар і Гайдамаки". 1845 р., у період квітня–жовтня, Т. Шевченко-художник намалював краєвиди "Чигиринський дівочий монастир" та "Чигрин з Суботівського шляху". Для багатьох шевченкознавців тема Чигирин і пов'язані з нею мотиви ставали предметом дослідження з огляду на їхнє прочитання поезії "Чигрине, Чигрине..." або дотично відповідно до аналізу вказаних Шевченкових поетичних та художніх творів, також у зв'язку з осмисленням Шевченкової історіософії [Барабаш, 2011], [Білецький, 1952] чи Шевченкового бачення історії України [Шевчук, 2001]. Місце

Чигирин в поезії та образотворчому мистецтві Т. Шевченка спробував визначити Я. Дзира [Дзира, 2001].

Т. Шевченко був добре обізнаний із текстом "Історії Русів", яка стала одним із джерел низки його поетичних творів (зокрема поезії "Іван Підкова", поем "Гамалія", "Сон – У всякого своя доля", "Іржавець" тощо). У своїй розвідці ми ставимо собі за мету проаналізувати образ Чигирин в Шевченкових поезіях, а також порівняти його з тим образом Чигирин, що представлений в "Історії Русів".

У "Шевченківській енциклопедії" у статті, присвяченій Чигирину, зокрема йдеться:

"У 1648–57 Ч. був резиденцією гетьмана Б. Хмельницького, столичним містом Укр. козацької держави Війська Запорозького... По смерті Б. Хмельницького 1657 у Ч. містилися резиденції гетьманів І. Виговського (1657–59), Ю. Хмельницького (1657, 1659–63), П. Тетері (1663–65) та П. Дорошенка (1665–75), а за володіння Україною й Ч. змагалися Річ Посполита, Москов. Царство і Турецька Османська імперія. За Андрусівським договором 1667 Ч. відійшов до Польщі. 1675 війська москов. боярина Г. Ромодановського та І. Самойловича захопили Ч. і примусили П. Дорошенка зректися гетьманства та здатися на милість переможців. У відповідь Туреччина оголосила війну Москов. Державі. 10 серп. 1678 після двомісячної облоги тур. війська штурмом оволоділи Ч. Тоді загинуло багато захисників і мешканців міста, а Ч. було повністю зруйновано" [Шевченківська енциклопедія, 2015, т. 6, с. 776].

Л. Білецький, аналізуючи Шевченків вірш "Чигрине, Чигрине...", писав про роль Чигирин: "То була столиця наймогутнішої Української Богдана Хмельницького держави; то була столиця найбільшого українського всенароднього зриву супроти поляків – найбрутальнішого ворога України; то був центр повстання української нації за своє буття; то було місто, де творилась історія України й рішалась її Доля; то було місто, визначене Провидінням Божим, де рішалась доля сходу Європи; то було місто, де творились найдорожчі святощі української Нації" [Білецький, 1952, с. 194].

В історії України з Чигирином пов'язані як славні сторінки, що свідчать про становлення та розквіт Гетьманщини, так і,

навпаки, доба Руїни безпосередньо торкається й Чигирина. Так, в "Історії Русів" Чигирин показаний як гетьманське місто, починаючи від 1596 року, часу обрання гетьманом Павла Наливайка [Історія Русів, 1991, с. 74] (У Шевченка повторюється услід за "Історією Русів" ця фактична помилка щодо імені Наливайка та його гетьманського становища – твір "У неділеньку у святую"). Чигирин був гетьманським містом у добу боротьби з унією. Це місто мучеництва. Так, у ході першої війни з поляками трьох повішених поляками українських урядників "поховано в церкві Соборній Чигиринській Преображення Господнього з написом на гробах про безневинне їх страждання за батьківщину і віру Православну" [Історія Русів, 1991, с. 77]. А за гетьманування Павлюги поляки підступно полонили гетьмана та старшину, повтинали голови; "за сим повелінням виставлено було голови тії на палях у Ніжині, Батурині, Умані та Черкасах, а чучело Гетьманське – в Чигирині; а згодом спалено всенародно під час ярмарків" [Історія Русів, 1991, с. 94].

Потому історія Чигирина тісно пов'язана з особою Б. Хмельницького, спершу ув'язненого в Чигирині 1638 р. дозорцем Чигиринським Чаплинським за "бунтівничі" слова з приводу фортеці Кодак. А 1647 р. саме в Чигирині, резиденції наказного гетьмана Івана Барабаша Б. Хмельницький, на той час Генеральний писар, роздобув "відомий рескрипт Королівський та інші важливі акти, до народу Руського та його прав стосовні... і вирушив... прямо на Запорозьку Січ" [Історія Русів, 1991, с. 101].

Саме до Чигирина на визнання значних воїнських здобутків та вольності українського народу, засвідченої Зборівським трактатом, навесні 1650 р., за "Історією Русів" (насправді це сталося 1649 р.), прибули посланці від турецького султана, московського царя, від польського короля і Речі Посполитої із пропозиціями прийняти український народ до себе у протекцію. Повторно турецькі, польські та царські посланці прибували до гетьмана і 1652 р. (згідно з "Історією Русів").

Розуміючи важливість цієї події та її історичну значимість, Т. Шевченко як офортист подав свою інтерпретацію її в альбомі "Живописна Україна" "Дари в Чигирині 1649 року" із таким текстом під офортом: "Із Царяграда, із Варшави і Москви прибували послы з великими дарами єднать Богдана і народ

український, уже вольний і сильний. Султан, окрім великого скарбу, прислав Богданові червоний оксамитовий жупан на горностаєвій хутрі, [к]штальт княжої порфири, булаву і шаблю, однак рада (окрім славного лицаря Богуна) присудила єднати царя московського" [Шевченко, 2003, т. 5, с. 204]. Серед шести офортів альбому тільки цей один відтворював історичну подію, а, як відомо, Т. Шевченко мав намір зображати тільки найважливіші історичні події, "начинаючи від заснування Києва, існуючі впливи на долю обителів того краю" [Шевченко, 2003, т. 5, с. 203]. Тож увагу Т. Шевченка привертала і сила гетьмана Б. Хмельницького та очолюваної ним Козацької держави та визнання цієї сили чужоземними державами, і становище України на роздоріжжі та можливість вибору своєї долі, і, врешті, сам доленосний і, на переконання Т. Шевченка, вкрай згубний вибір московської протекції.

Згідно з текстом "Історії Русів" вирішальна рада "чиновників і найповажніших Козаків од війська, що займали тоді всі уряди Малоросійські" [Історія Русів, 1991, с. 164] щодо обрання корисного союзу відбулася 1652 р. Мали місце розбіжності в поглядах молодого покоління та старшого (перші висловилися на користь турецької протекції, другі – на користь московської). Наріжними каменями дискусії було кріпацтво в Московщині та питання віри: *"а що є важливіше в світі, як не шанування батьківської своєї віри..."* (виділення у тексті) [Історія Русів, 1991, с. 165]. За активної участі гетьмана було досягнуто рішення на користь московської сторони. Саме в Чигирині підготовлено договірні статті, "підписані Гетьманом і чинами Січня 6-го дня 1654-го року, і присяга тоді ж ними учинена; а решті чинів і війську призначене збірним місцем місто Переяслав, де б всі вони також присягали в присутності послів і дістали від них подарунки Царські" [Історія Русів, 1991, с. 166].

Уже після ухвалення Переяславської угоди гетьман Б. Хмельницький у Чигирині приймав шведського посла та, виконуючи зобов'язання попередників, скерував до шведської армії десятитисячний козацький корпус.

У Чигирині і завершився життєвий шлях Б. Хмельницького. Відчуваючи свою смерть, гетьман "скликав у Чигирин уряд-

ників од війська і урядів і товариство з найзначнішими Козаками і їм, зібраним до нього в домі, оголосив стан справ нації і всі тогочасні міністерські обставини" [Історія Русів, 1991, с. 188]; "завершив тим, що він... з жалем сердечним і скрухою душевною zostавляє їх напризволяще і радить їм не занепадати, в разі потреби, на мужності і подвигах військових, *тримаючись завше одностайної згоди і братерської дружби, без чого ніяке царство і ніяке суспільство стояти не може*" (виділення у тексті) [Історія Русів, 1991, с. 188]. Тіло було поховано в Суботіві.

Зі смертю Б. Хмельницького розпочалися міжусобиці, виснажлива для країни боротьба за гетьманську владу, політичні хитання з приводу можливих союзників. Потому, за "Історією Русів", як і гетьманська булава, здобуття Чигирини стає самоціллю для учасників змагання за владу. Місто здобувається не внаслідок всенародного обрання на гетьманство, а силою (як у випадку Ю. Хмельницького, І. Брюховецького проти П. Тетері; І. Самойловича проти П. Дорошенка, що був обложений у Чигирині), через заручення підтримки іноземних володарів. Поки під натиском турків 1678 р. Чигирин було зруйновано. "Війська тії (гарнізонні), покидаючи Чигирин, поклали в замку його під порохомі магазини запалені гноти, а гармати також набили порохом з гнотами, які, загорівшись, зробили з будівель страшні руїни і понижили силу Турків, що наповнили собою замок, прагнучи здобичі" [Історія Русів, 1991, с. 231]. Так розповідає про долю Чигирини автор "Історії Русів".

Серед Шевченкових поетичних творів образ Чигирини постає знаковим у "Гайдамаках", "Чигрині, Чигрині...", "У неділеньку у святую..." тощо.

У "Гайдамаках" (1841) Чигирин 1768 року, в час Коліївщини, постає місцем, у якому зосереджена вся потуга українського народу до спротиву полякам. Один із розділів поеми – "Свято в Чигирині" – водночас поєднує три образи Чигирини: в час Гетьманщини, сучасний Т. Шевченкові (ще до відвідин Чигирини 1843 р.) та в час гайдамаччини. Поет з тугою промовляє:

Гетьмани, гетьмани, якби то ви встали,
Встали, подивились на той Чигирин,
Що ви будували, де ви панували!

Заплакали б тяжко, бо ви б не пізнали
Козацької слави убогих руїн.
Базари, де військо, як море червоне
Перед бунчуками, бувало, горить,
А ясновельможний, на воронім коні,
Блисне булавою – море закипить...
...Та що й казать? Минулося...

[Шевченко, 2001, т. 1, с. 147].

Т. Шевченко більшою мірою створює образ Чигирина не через його зовнішній вигляд як міста, а через зображення певних подій, процесів, що там відбуваються. Так, у період козаччини поет показує зібрання козацького війська на чолі з гетьманом у Чигирині; у період гайдамаччини Т. Шевченко знову-таки не зображає конкретних рис Чигирина. Ведучи розповідь про початок гайдамацького руху, описуючи безлюдний Чигирин у нічну пору – як пустку, він робить це для того, щоб показати однастайну дію народу, готового дати відсіч кривдникам:

...а в Чигирині,
Як у домовині,
Сумно-сумно...
Людей не чуть; через базар
Кажан костокрилий
Перелетить; на вигоні
Сова завиває.
А де ж люде?..

[Шевченко, 2001, т. 1, с. 148].

Поет звертає увагу на духовну роль Чигирина як міста, яке продовжувало зберігати опірну здатність поневоленню. Т. Шевченко зображає велелюдність та згуртованість народу всіх станів, зібраного над Тясмином:

Над Тясмином,
У темному гаю,
Зібралися; старий, малий,
Убогий, багатий
Поєднались – дожидають
Великого свята

[Шевченко, 2001, т. 1, с. 148];

Поміж возами нігде стать:
Неначе в ірій налетіло
З Смілянщини, з Чигирина
Просте козацтво, старшина,
На певне діло налетіли

[Шевченко, 2001, т. 1, с. 149].

У свідомості Т. Шевченка Чигирин постає втіленням усієї України – у територіальному вимірі, а його доля – періоди розквіту та занепаду – перегукується з долею України, оскільки, як це розумів Т. Шевченко, міць Чигирина забезпечувалася його державницькою роллю. Позатим Чигирин продовжує зосереджувати життєздатні сили усього народу.

Готовність до багатолюдного збройного опору поневоленню і покатоличенню Т. Шевченко назвав святом в Чигирині (відповідно до назви розділу поеми). Наголошуємо, піднесення духу народу, пригнічуваного релігійно, фізично, національно, пробудження з "летаргічного національного сну", появу здатності до опору Т. Шевченко називає святом (а не самі криваві події гайдамаччини).

На переконання Т. Шевченка, історична роль Чигирина як гетьманської столиці санкціонує вже його роль як гайдамацького осередку. Важливими у поемі щодо нашої теми є слова благочинного під час освячення ножів:

Кругом святого Чигрина
Сторожа стане з того світу,
Не дасть святого розпинать,
А ви Україну ховайте:
Не дайте матері, не дайте
В руках у ката пропадать

[Шевченко, 2001, т. 1, с. 155].

До речі, у промові благочинного дослідники вбачають відгук "Історії Русів", а саме промови, з якою Б. Хмельницький звернувся до козаків І. Барабаша [Шевченківська енциклопедія, 2013, т. 3, с. 186]. В. Шевчук, коментуючи цей уривок, зазначає: "...пасаж багатозначний: одне підкреслюється святість козацької столиці; друге, віститься про неперерваність історичної козацької традиції; третє, гайдамаки піднімаються на національно-

визвольну війну, а не здобичницький чин; четверте, мета їхня – не дати Україні пропасти, отже, перед нами рух ідейний, а не розбійницький, як це подавали в своїх писаннях до Т. Шевченка «письменні» [Шевчук, 2001, с. 47].

Одним із ключових історіософських творів Т. Шевченка, що відкриває збірку "Три літа", є вірш "Чигрине, Чигрине...", написаний 19 лютого 1844 р. у Москві під враженнями від здійсненої 1843 р. мандрівки Україною. Т. Шевченко оплакує у вірші долю Чигирина, "старця малосилого", чия свята слава забута, оплакує всю Україну ("Заснула Вкраїна, / Бур'яном укрилась, цвіллю зацвіла...") [Шевченко, 2001, т. 1, с. 254]. Поет розуміє виняткову значущість Чигирина в історичному процесі, у занепаді України:

Чигрине, Чигрине,
Мій друже єдиний,
Проспав еси степи, ліси
І всю Україну

[Шевченко, 2001, т. 1, с. 255].

У вірші постає два образи Чигирина – козацького та сучасного Т. Шевченкові. Вони абстрактні, позбавлені конкретики. При цьому більш окресленим є другий: "старець малосилий", місто у руїнах, розуміння значення якого втрачене; змальовуючи Чигирин, автор активно використовує метафору сну. Якщо в інших творах саме від Чигирина надходить заклик, імпульс до дії на користь вітчизни ("Гайдамаки", "Хустина", "У неділеньку у святую"), тут змальовується ситуація безнадії, вичерпаність ресурсу Чигирина як зосередження волі, сили, духу народу. Водночас живою залишається надія поета на відродження ("Спи, Чигрине, нехай гинуть / У ворога діти, / Спи, гетьмане, поки встане / Правда на сім світі") [Шевченко, 2001, т. 1, с. 256].

У Т. Шевченка мотив сну – летаргічного, фатального для нації (по-різному йдеться в дослідників) – тісно пов'язаний з образом Чигирина. Саме так – "заснув", "проспав" – поет говорить про занепад гетьманської столиці, героїчних діянь, тривалих у часі (власне, тяглість сягає у Т. Шевченка декількох століть: від Наливайка до гайдамаччини).

Як гетьманське місто Б. Хмельницького Чигирин згадується в містерії "Великий льох" (1845). Т. Шевченко говорить про першість Чигирина як осередку збройної боротьби у вірші "Хустина" (1847), повертаючи нас до доби козаччини, військових походів:

З Чигирина
По всій славній Україні
Заревли великі дзвони,
Щоб сідали хлопці коні,
Щоб мечі-шаблі гострили
Та збирались на веселля...

[Шевченко, 2001, т. 2, с. 56].

У вірші "У неділеньку у святую..." (1848) Чигирин іменується славним-преславним містом. Цей твір не має часових зміщень, а розповідає про Чигирин козацької доби, урочисте обрання гетьмана як благословенну Богом дію. Превалюють епітети "славний" та "святий": "свята неділенька", "славне-преславне місто Чигирин", "святі корогви", "святий монастир", "святий Бог", "преславний Лобода", "преславні запорожці", "преславний запорожець Павло Кравченко-Наливайко" (двічі), "славна Україна".

При цьому поет говорить про однастайність, згуртованість народу, усвідомлення важливості свого вибору, що впав на "Преславного Лободу Івана" і, з другого боку, важить відсутність владної пихи в обранця, що розсудливо відмовляється від гетьманської честі через свій поважний вік. За його порадою обрано гетьманом Павла Кравченка-Наливайка (Северина Наливайка). (Цей сюжет Т. Шевченко запозичує з "Історії Русів"). Така суголосність прагнень принести користь батьківщині і з боку народу, і з боку його ватажка створює перед читачами ідеальну модель національного буття на тлі Чигирина.

Інший Чигирин – під натиском ворожої сили, як і вся розшарпана ворогами Україна – турками, поляками, московитами, своїми прислужниками іншим державам – постає в поемі "Заступила чорна хмара..." (1848):

Та й клюють єлико мога...
А ти, Чигирине!
А ти, старий Дорошенку,
Запорозький брате!
Нездужаєш чи боїшся
На ворога стати?

[Шевченко, 2001, т. 2, с. 165].

При цьому центральним у поемі виступає образ скореного П. Дорошенка. В основі поєми історичний факт добування Чигирини об'єднаним військом Ромодановського-Самойловича і зречення гетьманської влади Дорошенком, який, вболіваючи за долю України, не бажав примножувати руїну. Т. Шевченко оглядає життєвий шлях Дорошенка, посланого спершу в Сосницю, а тоді – в Ярополче "віку доживати": "Остило // Волочить кайдани. // І забули в Україні // Славного гетьмана" [Шевченко, 2001, т. 2, с. 166–167].

Отже, в "Історії Русів" Чигирин змальовується як гетьманське місто від 1596 р. (часу обрання гетьманом Павла Наливайка). У добу боротьби з унією це також місто мучеництва. Серед важливих подій, пов'язаних із Чигирином, за "Історією Русів", – здобуття 1647 р. Б. Хмельницьким Королівського рескрипту щодо "прав народу руського"; прибуття посланців до Б. Хмельницького 1650 р. від турецького султана, московського царя та польського короля щодо протекції (повторно 1652 р.), підписані у Чигирині 1654 р. гетьманом договірні статті з Московщиною, смерть Б. Хмельницького. Чигирин постає містом сильної гетьманської влади, де вершиться доля України, і водночас містом розбрату, міжусобиць, політичної дезорієнтації, що завершуються знищенням міста 1678 р. під натиском турків. На цьому автор "Історії Русів" завершує свою розповідь про Чигирин.

Якщо автор "Історії Русів" розгортає перед нами історію Чигирини впродовж приблизно 180 років, то історія Шевченкового Чигирини нараховує понад 240 років. У Т. Шевченка – Чигирин переживає три етапи розвитку – козацький, гайдамацький та період занепаду і забуття, сучасний Т. Шевченкові. Про

Чигирин як гетьманське місто та про подію обрання гетьмана урочисто і піднесено Т. Шевченко розповідає у вірші "У неділеньку у святую". Гетьманський Чигирин згадується у містерії "Великий льох", вірші "Хустина"; приречений Чигирин фатального 1676 р. – у поемі "Заступила чорна хмара..."; Чигирин періоду гайдамацького руху – в поемі "Гайдамаки" з ретроспекцією доби Гетьманщини і перспекцією Шевченкового Чигирина, Шевченкового часу – у вірші "Чигрині, Чигрині..." із ретроспекцією доби Гетьманщини.

Очевидно, що доля Чигирина тривожила Т. Шевченка, оскільки, як він це наочно бачив, разом із гетьманською столицею, спаленою далеким вже Т. Шевченкові 1678 р. і перетвореною на звичайне повітове містечко, відходила в забуття пам'ять про його роль в історії України – державницького її періоду. Свої роздуми з цього приводу Т. Шевченко висловлює в поезії "Чигрині, Чигрині...".

Образ Чигирина в Т. Шевченка не набуває конкретних зовнішніх рис. Хоча подекуди Т. Шевченко унаочнює образ Чигирина, зокрема Чигирина свого часу ("старець малосилий", руїни – "Чигрині, Чигрині...", "убогі руїни" – "Гайдамаки"). Головним чином поет являє образ Чигирина через дію чи подію, яка має в ньому місце. Для Т. Шевченка Чигирин служить відправною точкою певних загальноукраїнських дій і процесів – більш і менш масштабних: козацького походу ("Хустина"), обрання гетьмана ("У неділеньку у святую..."), гайдамацького руху ("Гайдамаки"). І сигналом до цих дій служать дзвони: як у період козаччини, так і гайдамаччини. Цей звуковий образ дзвонів супроводжує образ Чигирина в минулому. Тоді як Чигирин, побачений Т. Шевченком 1843 р. і описаний у вірші "Чигрині, Чигрині...", позбавлений звукового супроводу дзвонів.

Чигирин – духовно споріднений Т. Шевченку. Про це свідчить не лише називання його поетом "мій друже єдиний", а й те, що Шевченкові міркування про історію України, її сучасне становище часто наштовхуються на Чигирин. Україна та Чигирин у свідомості Т. Шевченка перебувають у сув'язі. Водночас автор "Історії Русів" до Чигирина та його долі ста-

виться досить відсторонено. У цьому він розходиться із Самійлом Величком, у літописі якого тема Чигирина є центральною, а, називаючи Чигирин, автор повсякчас підкреслює його значення: "старовічне столичне козацьке місто Чигрин" [Величко, 1991, с. 223], "старовічне столичне українське й козацьких гетьманів місто" [Величко, 1991, с. 240] тощо. Тоді як автор "Історії Русів" не вживає епітетів щодо Чигирина. У Т. Шевченка Чигирин у першу чергу асоціюється з поняттями слави та святості: "святий Чигирин", "славний" (навіть "преславний") Чигирин, "свята слава Чигирина" – те, що, незважаючи на минуність речей, плинність часу, повинно стати запорукою нового очікуваного Т. Шевченком відродження.

У свідомості Т. Шевченка Чигирин позбавлений негативної конотації в минулому, адже з ним пов'язана особливо запекла боротьба за владу (хоча в нього присутній сюжет здобуття Чигирина Самойловичем та Ромодановським і зречення гетьманської влади Дорошенком – "Заступила чорна хмара"), врешті, Чигирин став місцем турецького тріумфу. На відміну від "Історії Русів" у Т. Шевченка Чигирин набуває символічного значення. Це не тільки реальний Чигирин, історія якого сягала як розквіту, так і занепаду, – для Т. Шевченка – це символ козацької слави, державності, духовного єднання народу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Барабаш Ю. "Чигрине, Чигрине..." / Ю. Барабаш // Просторінь Шевченкового слова / Ю. Барабаш. – К., 2011. – 510 с.

Білецький Л. "Чигрине, Чигрине..." / Л. Білецький // Шевченко Тарас. Кобзар. – Вінніпег, 1952. – Т. 2. – 375 с.

Величко С. В. Літопис / С. В. Величко. – К., 1991. – Т. 2. – 642 с.

Дзира Я. Тарас Шевченко і три столиці української гетьманської держави: Чигирин, Батурин і Глухів [Електронний ресурс] / Я. Дзира // Історико-географічні дослідження в Україні. – 2001. – Вип. 5. – С. 94–117. – Режим доступу: http://resource.history.org.ua/publ/geo_2001_5_94. – Назва з екрану. – Дата перегляду 05.10.17.

Історія Русів. – К., 1991. – 318 с.

Шевченківська енциклопедія : у 6 т. – К., 2012–2015.

Шевченко Т. Повне зібрання творів : у 6 т. – К. : Наук. думка, 2001.

Шевчук В. "Святий Чигирин": Бачення української історії в поезії Тараса Шевченка / В. Шевчук // "Personae verbum" (Слово і постасне): Розмисел / В. Шевчук. – К., 2001. – 264 с.

REFERENCES

- Barabash Yu. "Chyhyryne, Chyhyryne..." ["Chyhyryne, Chyhyryne..."]. In: Barabash Yu. *Prostorin Shevchenkovoho slova*. K., 2011 (in Ukrainian).
- Biletskyi L. "Chyhyryne, Chyhyryne..." ["Chyhyryne, Chyhyryne..."]. In: Taras Shevchenko. *Kobzar*. Vinnipeg, 1952, vol. 2 (in Ukrainian).
- Velychko S. V. *Litopys [Chronicle]*. K., 1991, vol. 2 (in Ukrainian).
- Dzyra Ya. Taras Shevchenko i try stolytsi ukrainskoi hetmanskoï derzhavy: Chyhyryn, Baturyn i Hlukhiv [Taras Shevchenko and the three capitals of the Ukrainian hetman state: Chyhyryn, Baturyn i Hlukhiv]. *Istoryko-geohrafichni doslidzhennia v Ukraini*, 2001, 5. Retrieved from http://history.org.ua/JournALL/geo/geo_2001_5/7.pdf (in Ukrainian).
- Istoriia Rusiv [History of Rus People]. K., 1991 (in Ukrainian).
- Shevchenkivska entsyklopediia [Shevchenko's encyclopedia]*. K., 2013, vol. 3 (in Ukrainian).
- Shevchenkivska entsyklopediia [Shevchenko's encyclopedia]*. K., 2015, vol. 6 (in Ukrainian).
- Shevchenko T. *Povne zibrannia tvoriv [A complete collection of work]*. K., 2001, vol. 1 (in Ukrainian).
- Shevchenko T. *Povne zibrannia tvoriv [A complete collection of work]*. K., 2001, vol. 2 (in Ukrainian).
- Shevchenko T. *Povne zibrannia tvoriv [A complete collection of work]*. K., 2003, vol. 5 (in Ukrainian).
- Shevchuk V. "Sviatyi Chyhyryn": Bachennia ukrainskoi istorii v poezii Tarasa Shevchenka ["The holy Chyhyryn": a vision of Ukrainian history in the poetry of Taras Shevchenko] In: Shevchuk V. *"Personae verbum" (Slovo ipostasne): Rozmysel – "Personae verbum" (The World of base): reflection*. K., 2001 (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редакції 7.10.19

A. O. Hudyma, PhD, Assist.

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv
hudyma_annia@ukr.net

THE IMAGE OF CHYGYRYN IN THE POETRY OF T. SHEVCHENKO AND IN "HISTORY OF RUS PEOPLE"

In "History of Rus People" Chygyryn is shown as a city of strong hetman power, where the fate of Ukraine is decided, and at the same time a city of strife, internal conflicts, political disorientation, which ends up with the destruction of the city in 1678 under pressure of the Turks. If the author of "History of Rus People" unfolds before us the history of Chygyryn over about 180 years, then the history of Shevchenko's Chygyryn dates back more than 240 years. According to T. Shevchenko Chygyryn undergoes three stages of development – Cossack, Haydamaky and the period of decline and oblivion, contemporary to T. Shevchenko.

The image of Chygyryn in T. Shevchenko's works usually does not acquire specific external features. The poet mostly represents the image of Chygyryn through an action or an event that takes place in it. For T. Shevchenko, Chygyryn serves as a starting point for certain national-scale actions and processes: the Cossack march ("Headscarf"), the election of a hetman ("On Holy Sunday"), the Haydamaky movement ("Haydamaky").

It is obvious that the fate of Chyhyryn disturbed T. Shevchenko, since, as he clearly saw it, together with the hetman's capital, burned in quite remote for T. Shevchenko year of 1678 and transformed into a regular township, the memory of the role of Chygyryn in the history of Ukraine in its statesmanship period had been forgotten. T. Shevchenko expresses his reflections in this regard in the poetry "Chygyryn, Chygyryn ...".

Chygyryn is spiritually related to T. Shevchenko. Ukraine and Chygyryn are in a strong connection in T. Shevchenko's mind. At the same time, the author of "History of Rus People" refers to Chygyryn and its fate rather distantly, notably, using no epithets regarding Chygyryn. In T. Shevchenko's works, Chygyryn is associated with the concepts of glory and holiness and becomes symbolic. This is not only the real Chygyryn, whose history has reached both heyday and decline, – for T. Shevchenko – it is a symbol of Cossack glory, statehood, spiritual unity of the people.

Keywords: *the image of Chygyryn, T. Shevchenko, "The History of Rus People", Ukraine's history, symbol.*

УДК 821.161.2.09 Шевченко

С. І. Дяченко, канд. філол. наук, доц.,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
vchena_rada@univ.kiev.ua

АНТИЧНИЙ ТОПОС У ПОВІСТІ "ХУДОЖНИК" ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Проаналізовано використання Т. Шевченком у повісті "Художник" окремих імен, образів, понять з великого античного спадку. Обрана для дослідження повість, як й інші прозові твори письменника, засвідчили ґрунтовні знання автора з історії давньогрецької і давньоримської культури і літератури, уміле використання ним певних сюжетів, образів із прадавньої старовини для характеристики окремих людей, їхніх особистих якостей.

Ключові слова: *художник, антична міфологія, давньогрецька і давньоримська культура, метаморфози.*

З давніх-давен в Європі освіченою вважається людина, яка обізнана з античною історією, філософією, культурою. Однак освічена і культурна людина не просто знає твори відомих